

natsional'noyi presy (1907–1914) // Bibliotchnyy visnyk. – 1999. – № 3. – S.49–53.

Kolesnik V.F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, head of the department of ancient and modern history of Ukraine, Dean of the Faculty of History of Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), kolesnykyf@ukr.net
Borovets I.A., student Faculty of History of Kiev National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), borovetsiryna@ukr.net

Ukrainian periodicals in the Russian Empire (1907–1914): The question of the Ukrainian language

The article covers the language problem on the pages of Ukrainian periodicals 1907–1914 years in the Russian Empire. The components of the issues are the issues of forming a unified literary language and spelling, the promotion of the Ukrainian language in popular culture, the requirements of self-development. The aim of the study is its comprehensive coverage and synthesis of materials with respect to the language issue, published in the Ukrainian periodicals in the Russian Empire (1907–1914). The methodological basis of the study were the principles of objectivity, consistency and historicism. We used the following methods: problem–chronological, comparative historical, analytical method and critical and objective analysis of the sources. Ukrainian periodicals was the main bearer of national Ukrainian ideas in the Russian empire, among which was the promotion of the mother tongue among the general population.

Keywords: Ukrainian periodicals, language problem, promotion, self-development.

Колесник В. Ф., доктор исторических наук, профессор член-корреспондент НАН Украины, заведующий кафедрой древней и новой истории Украины, декан исторического факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), kolesnykyf@ukr.net
Боровец И. А., студентка исторического факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), borovetsiryna@ukr.net

Украинская периодика в Российской империи (1907–1914 гг.): вопрос украинского языка

Освещается языковая проблема на страницах украинской периодики 1907–1914 годов в Российской империи. Составными частями проблематики выступают вопросы формирования единого литературного языка и правописания, популяризации украинского языка среди широких масс населения, требования ее самостоятельного развития. Целью исследования является всеобъемлющий охват и комплексное рассмотрение материалов по языковому вопросу, опубликованных в украинских периодических изданиях в Российской империи (1907–1914). Методологической основой исследования явились принципы объективности, последовательности и историзма. Мы использовали следующие методы: проблемно–хронологический, сравнительно–исторический, аналитический метод и критический и объективный анализ источников. Украинские периодические издания был главным носителем национальных украинских идей в Российской империи, среди которых была популяризация родного языка среди населения в целом.

Ключевые слова: украинская периодика, языковая проблема, популяризация, самостоятельное развитие.

* * *

УДК 94(477)“1905/1907”

Гула Р. В.

доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних наук, Академія сухопутних військ ім. Гетьмана П. Сагайдачного (Україна, Львів), gula-ruslan@mail.ru

ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ У ПОДІЯХ ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА СТОРІНКАХ ВИДАННЯ “КИЄВЛЯНИН”

Проаналізований стан монархічної преси на прикладі видання “Киевлянин” з питань вивчення єврейського питання у роки першої російської революції та антисемітської політики російського націоналізму монархічної патріотичної ідеології. Методологічною основою статті стали універсальні принципи історизму та об'єктивності.

Ключові слова: монархічна ідеологія, націоналізм, патріотизм, антисемітизм.

Актуальність визначення основної ідеї державного будівництва для Української держави впродовж більш ніж двадцяти років займає чільне місце у наукових дослідженнях історико–філософського напрямку. Принципи створення основ національної ідеології ґрунтуються

на вікових традиціях суспільства, основою якої виступає національна терпимість. Складність стосунків всередині українського суспільства в Україні, пошук шляхів подолання етнічних, соціальних та духовних розбіжностей – стали причиною звернення до вивчення даної проблематики.

Опираючись на значний об'єм джерел та сучасні історичні дослідження, ми визначаємо метою статті висвітлення особливостей функціонування антисемітизму, як складовій в системі державного патріотизму на українських етнічних теренах Російської імперії у взаємозв'язку з розвитком монархічної ідеології на сторінках видання “Киевлянин”.

В останні десятиріччя особлива увага російської та української історіографії звернена на дослідження особливостей функціонування та розвитку патріотичної ідеології, як структурного елемента духовного єднання нації на ґрунті національного єднання. У цьому контексті слід зазначити величезний науковий внесок у розробку аналізу складних історичних стосунків українського та єврейського народів таких сучасних українських дослідників як І. Омелянчук [1], О. Подольський [2], В. Сурнін [3]. Серед російських дослідників слід визначити наукові розробки В. Кожінова [4], О. Солженіцина [5], С. Степанова [6].

У низці видань монархічної спрямованості газета “Киевлянин” займала особливе місце. Серед всієї різноманітності друкованих видань імперської Росії саме цей орган відстоював найбільш ортодоксальні позиції в захисті принципів самодержавства.

“Киевлянин” реакційно–монархічна газета, що виходила в Києві з 1863–го до 1919–го рр. Видання субсидоване царським урядом, відображало інтереси російських поміщиків в Україні. Перервана в січні 1918 р. видавнича діяльність “Киевлянина” відновилась після взяття Києва Збройними Силами Півдня Росії в серпні–грудні 1919 р. Слід зазначити, що у період першої російської революції редакторська і видавнича діяльність в газеті “Киевлянин” визначалася відомим публіцистом і політичним діячем В. В. Шульгіним (01(13).01.1878, Київ–15.02.1976, Владімір) [7].

Єврейське питання як суспільно–політична реальність протягом століть займало виключно важливе місце в історичному розвитку України. Звичайно, “Киевлянин” уважно розглядав це явище на сторінках свого видання. Оцінка ролі євреїв у політичному житті суспільства Південно–Західного краю (географічні мережі України за класифікацією “Киевлянина”) коливалася у досить широкому спектрі: від найгірших зразків антисемітизму до відкритого захисту євреїв у “справі М. Бейліса”. Суперечливість цих оцінок свідчить про гнучкість підходу редакції до цієї проблеми, однак у межах офіційного напрямку державної політики – антисемітизму.

Редакторська політика видання щодо єврейського питання чітко визначена В. Шульгіним: ““Киевлянин” проводив тверду лінію у напрямі, який був незалежний від єврейського впливу, але разом з тим, газета була вільна і від влади пристрастей” [8, с. 39].

Умовно роль та місце єврейського питання у суспільному розвитку регіону у трактовці редакції можна виділити у декількох аспектах, а саме: історичному, географічному, етнографічному. Із цієї сукупності логі-

чно витікає і політичний аспект. На думку “Киевлянина” він включає у себе такі напрями, як характеристика російського революційного руху, місця та ролі у ньому євреїв; єврейські погроми, їх оцінка газетою; роль єврейського народу у Російській імперії, шляхи вирішення єврейського питання.

Історично праві завжди пов’язували революційний рух в Росії з євреями. Кореспондент “Киевлянина” М. Тихомиров аналізуючи революційний рух писав: “Головну опору “визвольного руху” є сили чужі та ворожі російському народові та його самобутності й нерозривно пов’язані з єврейським Бундом та іншими чужорідними революційними союзами” [9, с. 1]. Підтвердження цієї думки ми знаходимо у “Замітках” О. Савенка: “російська революція існує частиною єврейства. Усі свої сили та стимули вона черпає звідти” [10, с. 1]. Для подібних тверджень праві відповідні статистичні підстави. У 1905 р. 18,8% членів РСДРП склали євреї [11, с. 72]. Серед анархістів та есерівці показники були ще вищі. “Московские ведомости” стверджували, що “із загальної кількості революційних агітаторів, яких затримала адміністрація, навколо 90% євреї” [12, с. 1]. В Одесі 16 жовтня 1905 р. владою було заарештовано 214 учасників революційних подій, 197 з них євреї [13, с. 225]. За підрахунками члена монархічної організації “Русское Собрание” М. М. Бородкіна, склад євреїв із загальної чисельності, яка була притягнута до відповідальності з політичних справ у 1904–1907 рр. дорівнював 29,1% [14, с. 137]. Але абсолютизація монархістами відсоткового відношення євреїв у революційному русі мала й відповідну спекулятивну однобічну спрямованість. Ідеї соціальної рівності, селянського “общинного” соціалізму народилися у середовищі російського суспільстві. Євреї не були носіями виключно ідей юдаїзму та брали участь у загальноросійському визвольному русі. Високий відсоток їх присутності у революції свідчив лише про їх реакцію на антисемітську політику царизму.

У кінцевому підсумку монархісти досить спрощено розглядали революційний рух лише як “боротьбу двох світів: міжнародного єврейства зі слов’янами, великим народом, якому ворожі сили перехреснують його шляхи. Вони ненавидять нас самих, нашу Росію, сам народ” [15, с. 1].

Взагалі монархістам у оцінці революційних подій не вистачало комплексного, синтезованого погляду на причини кризи самодержавства. Так наприклад, В. В. Шульгін характеризував революційний рух 1905 р. як “рух ганебний, антипатріотичний, антидержавний, антиросійський. На чолі цього руху стояли євреї. Єврейство завлодило політичною Росією. Розум нації виявився у єврейських руках. Євреї, окрім університетів, захопили пресу та через неї керівництво розумовим життям держави” [8, с. 43–47]. Але не всі праві настільки однозначно трактували роль євреїв у революційному русі. Наприклад В. Маклаков вважав, що “для того, щоб зрозуміти, як розвивалася революція в Росії, мені зовсім не потрібно було говорити про єврейське питання; його роль настільки другорядна, що я впевнений, якщо навіть викреслити усіх євреїв, то у головних рисах революція була б здійснена тим способом, яким вона була здійснена” [16, с. 249].

Засобом боротьби з революційним рухом монархісти вважали ідеологічну роботу серед російського населення. У фондах газети “Киевлянин” зберігається листівка “Звернення до російського народу” у якій поряд з роз’ясненням ролі євреїв у революційному русі знаходяться поради, які і створили підстави для дій російського населення у погромах жовтня 1905 р.: “як тільки з’являться до вас ці христородавці, ви їх побийте, щоб не було в них бажання проходити до вас” [17, арк. 18].

Однак, незважаючи на відверто підбурюючий характер антисемітської пропаганди, найбільш потворною формою політичного антисемітизму, що яскраво виявилася у Південно–Західній Росії, були, без сумніву, єврейські погроми [3, с. 148].

В. В. Шульгін дав таке визначення погрому: “Погром є масове знищення життя чи майна. Життя та майно інколи поєднані спільною ознакою. У випадку єврейських погромів з’єднувальною ознакою така: знищуємо життя та майно – єврейські” [8, с. 118].

М. О. Бердяєв у роботі “Християнство та антисемітизм” конкретизував етноісторичний аспект погромів: “Ненависть до євреїв часто буває пошуком цапа відпущення. Коли люди відчують себе нещасними та пов’язують свої особисті проблеми з проблемами історичними, то вони шукають винного, на кого можна було б покласти усі проблеми. Дуже легко переконати людей низького рівня освіченості, що у всьому винні євреї” [18, с. 208].

Погроми були реакцією значних верств населення на подальший розвиток революції та носили яскраво виражений монархічний характер. Але, одночасно, вони виконували також іншу ціль: позбавлення від економічної конкуренції з боку євреїв. Розслідування жовтневого погрому 1905 р. у Києві встановило: “були випадки, що підбурювали до погрому конкуренти євреїв – господарі дрібних ремеслених артілей” [13, с. 239].

Взагалі по Російській імперії за період жовтень–листопад 1905 р. єврейські погроми пройшли у 660 містах [19]. Під час погромів загинуло 1622 та поранено 3544 чоловіка. За підрахунками С. О. Степанова (визначено віросповідання ¾ учасників подій) із постраждалих іудеїв: вбитих – 711, ранених – 1207; православних: вбитих – 428, ранених – 1246 [6, с. 56].

У “смузі осілости” у жовтні–листопаді 1905 р. найбільш гучні єврейські погроми пройшли у Кременчуку, Чернігові, Вінниці, Балті, Катеринославі, Умані, Кам’янці–Подільському, Херсоні, Миколаєві, Ніжині. У губерніях, які знаходилися на території сучасної України, відбулося 588 погромів, тобто 85,2% жовтневих погромів [20, с. 618–621]. Характерною прикметою цих погромів було переважне знищення єврейського майна. Факти грабежу були одиничні [21, с. 147]. У звітах Кузінського та Турау підкреслено, що завчасні та грамотні дії поліції та військ зупинили погроми на самому їх початку [21, с. 140–152].

“Киевлянин”, суворо прямує у фарватері офіційної антисемітської державної політики, безумовно причетний до ідеологічної підготовки населення щодо погромних дій. Але видання у своїх публікаціях по можливості об’єктивно оцінювало події, які відбувалися на Півдні Росії у розрізі єврейського питання. Надмірно захопившись абсолютизацією ролі євреїв у роки першої російської революції, “Киевлянин” однак не перекладав

на них всю повноту відповідальності за революційне безладдя, звинувачуючи у тому числі царський уряд та ліберальну російську інтелігенцію.

Список використаних джерел

1. Омелянчук И. В. Черносотенноедвижение на территории Украины (1904–1914 гг.). – К., 2000. – 168 с.
2. Подольський А. Ю. Антисемітська політика російського царизму в Україні на початку XX століття // Український історичний журнал. – 1995. – № 6. – С. 26–31.
3. Сурнін В. Б. “Єврейське питання” в Російській імперії: вигадки і реалії // Науковий вісник Ужгородського університету, серія “Історія”. – 2011. – Вип. 26. – С. 142–150.
4. Кожин В. В. Россия. Век XX-й. – М., 2002. – 448 с.
5. Солженицын А. И. Двести лет вместе : в 2 ч. – М., 2001. – Ч. 1. – 512 с.
6. Степанов С. А. Черная сотня в России (1905–1914). – М., 1992. – 330 с.
7. Репников А. В. Василий Витальевич Шульгин / А. В. Репников, И. Н. Гребенкин // Вопросы истории. – 2010. – № 5. – С. 25–40.
8. Шульгин В. В. Что нам в них не нравится. – М., 1992. – 452 с.
9. Тихомиров Н. Заметки // Киевлянин. – 1905. – № 341.
10. Савенко А. Заметки // Киевлянин. – 1907. – № 70.
11. Киселев И. П. Политические партии в России в 1905–1907 гг.: численность, состав, размещение // История СССР. – 1990. – № 4. – С. 70–78.
12. Меньшиков М. Без названия // Московские ведомости. – 1906. – № 8.
13. Погромы по официальным документам. – СПб., 1908. – 265 с.
14. Бородин М. М. О революции // Мирный труд. – 1907. – № 6–7. – С. 132–137.
15. Савенко А. Заметки // Киевлянин. – 1907. – № 91.
16. Спор о России: В. А. Маклаков – В. В. Шульгин. Переписка 1919–1939 гг. – М., 2012. – 439 с.
17. ЦДІАК. – Ф. 296. – Редакція газети “Киевлянин”. – Оп. 1. – Спр. 2. – 112 арк.
18. Бердяев Н. А. Христианство и антисемитизм // Дружба народов. – 1989. – С. 208–216.
19. Прайсман Ю. Одесский погром 19 октября 1905 года // “22”. – 1986/87. – № 51. – С. 186–187.
20. Краткая еврейская энциклопедия: В 11 т. – Иерусалим, 1976 – 2005. – Т. 6. – 720 с.
21. Киевский и Одесский погромы в отчетах сенаторов Турау и Кузьминского. – Спб., 1906. – 152 с.

References

1. Omelianchyk I. V. ChernosotennoedvizheniateritoriiUkrainy (1900–1914 gg.). – K., 2000. – 168 s.
2. Podolsky A. U. Antisemitkapolitika v Ukraine napochatku XX stolittia // Ukrainskiyistorichnyy zhurnal. – 1995. – № 6. – S. 26–31.
3. Surin V. B. Evreiskepytannja v Rosiyskoyimperii: vigadki I realii // NaukoviyvisnikUzhgorodskogouniversitetu. SeriiIstoriia. – 2011. – Vip. 21. – S. 142–150.
4. Kozhinov V. V. Rossiya. Vek XX-j. – M., 2002. – 448s.
5. Solzhenicin A. I. Dvesti let vmeste. – M., 2001. – 512 s.
6. Stepanov S. A. Chernajasotnja v Rossii(1905–1914). – M., 1992. – 330 s.
7. Repnikov A. V. VasilijVitaleovichShulgin / A. V. Repnikov, I. N. Grebenkin // Voprosuistorii. – 2010. – № 5. – S. 25–40.
8. Shulgin V. V. Chthonam v nih ne nraivca. – M., 1992. – 452 s.
9. Tihomirov N. Zametki // Kievlianin. – 1905. – № 341.
10. Savenko A. Zametki // Kievlianin. – 1907. – № 70.
11. Kisiliyov I. P. Politicheskiepartii v Rossii v 1905–1907 gg.: chislennost, sostav, razmeczhenie // Istoriia SSSR. – 1990. – № 4. – S. 70–78.
12. Menshikov M. Beznazvanija // Moskovskievedomosti. – 1906. – № 8.
13. Pogromipooficialnimdokumentam. – SPb., 1908. – 265 s.
14. Borodkin M. M. O revolsyicii // Mirniytrud. – 1907. – № 6–7. – S. 132–137.
15. Savenko A. Zametki // Kievlianin. – 1907. – № 91.
16. Sporo Rossii: V. A. Maklakov – V. V. Shulgin. Peregiska 1919–1939 gg. – M., 2012. – 439 s.

17. CDIAK. – F. 296. – RedakcijagazetiKievlianin. – Op. 1. – Spr. 2. – 112 ark.

18. BerdjajevN. A. Hristianstvo I antisemitizm // Druzhbanarodov. – 1989. – S. 208–216.

19. PraismanYu. Odesskiiy pogrom 19 oktjibriy 1905 g. // “22”. – 1986/87. – № 51. – S. 186–187.

20. Kratkajevreiskajenciklopediijv 11 t. – Ierusalim, 1976 – 2005. – T. 6. – 720 s.

21. Kievskiy I Odesskiy pogrom v otchetahsenatorovTurau I Kuzminskogo. – SPb., 1906. – 152 s.

Gula R. V., Ph.D. in History, Associate Professor of Humanities, Army Academy named Hetman P. Sahajdachnoho (Ukraine, L'viv), gularuslan@mail.ru

Political aspects of the Jewish question in the events of the first Russian revolution in the pages of the magazine “Kyivlyanyn”

Based on a considerable amount of sources and modern historical research, we define the purpose of the article highlighting features of the functioning of anti-Semitism as a component in the state of patriotism in Ukrainian ethnic territories of the Russian Empire in conjunction with the development of the monarchical ideology in the pages of the publication “Kyivlyanyn”. The condition of the monarchist press for example the publication of “Kyivlyanyn” for the study of the Jewish question in the years of the first Russian revolution and anti-Semitic policies of the Russian monarchist nationalism patriotic ideology. Defined stagnation monarchial character of historical science in the analysis of the principle of historicism. Methodological basis of Article steel universal principles of historicism and objectivity.

Keywords: monarchical ideology, nationalism, patriotism, anti-Semitism.

Гула Р. В., доктор исторических наук, профессор кафедры гуманитарных наук, академия сухопутных войск им. Гетмана П. Сагайдачного (Украина, Львов), gularuslan@mail.ru

Политический аспект еврейского вопроса в событиях первой русской революции на страницах издания “Киевлянин”

Проанализировано состояние монархической прессы на примере издания “Киевлянин” по изучению еврейского вопроса в годы первой русской революции и антисемитской политики русского национализма монархической патриотической идеологии. Методологической основой статьи стали универсальные принципы историзма и объективности.

Ключевые слова: монархическая идеология, национализм, патриотизм, антисемитизм.

* * *

УДК 271.2(477)“19/20”

Ластовська О. Л.
старший науковий співробітник,
Національний заповідник “Софія Київська”
(Україна, Київ), lastov@ukr.net

СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВНОГО ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО ЧЕРНЕЦТВА

Досліджується стан сучасної історичної думки стосовно минулого монастирів і чернецтва Переяслава. Звертається увага на основні теми, які вивчалися сучасними істориками, їх ідеї та висновки під час вивчення ролі чернецтва і монастирства в історії України. Переяслав – відомий православний центр, який впливав на політичне і культурне життя суспільства. В сучасній історіографії головним чином зверталася увага на історію двох єпископських кафедр, двох православних монастирів, колегіуму та діяльність представників чернецтва, серед яких такі відомі постаті як Захарій Корнілович, Мельхиседек Значко-Яворський, Віктор Садковський та ін. Публікації відрізняються як інформативністю, так і намаганням переосмислити певні положення, які були вироблені в попередні періоди розвитку історичної науки. Наукові дослідження істориків мають різноплановий характер та орієнтовані як на традиційні теми, пов'язані з вивченням соціально-економічних та суспільно-політичних проблем, так і на новітні, зокрема з приводу соціальної історії міста, релігійного ландшафту тощо.

Ключові слова: історіографія, монастир, чернецтво, Переяслав, соціальна історія, єпархія, колегіум, православна церква.

Переяславська земля є одним із найдавніших, починаючи від часів Русі, осередків розвитку християнства в Україні. Деякий час він навіть створював конкуренцію для Києва. С тих пір в історії цього краю неодноразово відбувалися церковно-релігійні події, що мали значення для історичного розвитку всього українського суспільства.